

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת נח כ"ז תשרי תשע"ח,
מסכת יבמות.

גליון נושא:

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעיון, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גלגול נשמות ביבום

פנינים

תיקון לגלגול קודם!

דבר מופלא כתב בספר פלא יועץ, (ערך גלגול) שאף על פי שאין אנחנו יודעים ומכירים בגלגולים הקודמים, אבל דבר אחד אנו יודעים מספר הזהר הקדוש (בראשית דף צב) שמי שמת בלא בנים, בר מינן, ונתייבמה אשתו, הבכור אשר תלד, הוא בעצמו נפש הנפטר בלא בנים, שנעשה לו אחיו אביו ואשתו אמו, וראוי לאביו ויודעיו ומכיריו של הנפטר, להגיד לו חסרונותיו שהיו ידועים להם, כדי שיתקן כאשר יוכל.

קשה, הרי מפורש בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ח' אות ט') שאסור לדבר לשון הרע על אדם שנפטר מן העולם, ואיך אומר הפלא יועץ שראוי להגיד לבן שנולד, חסרונות דודו (אח אביו, ובעל אמו לשעבר) הנפטר?

ויש ליישב, כיון שזה לתועלת הנפטר שידע מה לתקן, מותר. ולפי זה מותר רק אם יתקיימו 7 התנאים של סיפור לשון הרע לתועלת! ועוד, כיון שזה אותו נשמה, ומגלה לעצמו צפונות נשמתו, אין זה בכלל לשון הרע (ש.ל.). ❖

יקום על שם אחיו המת

אשה שמת בעלה ולא השאיר אחריו בנים או בנות, מצות עשה מן התורה על אחי המת לייבמה ולהקים שם לאחיו המת. כלומר, שיבוא עליה ויקחנה לו לאשה. כל זמן שיש למת אח, אסורה האשה להינשא לאדם אחר. ואם אין הוא רוצה לייבמה הרי זה חולץ לה, וניתרת בחליצה זו להינשא לכל אדם.

כמו שנאמר בתורה (דברים פרק כה פסוקים ה' ו'), כִּי יָשְׁבוּ אָחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחֹצֵה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְהָ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

1. מה עיקר המצוה?

נחלקו הראשונים, בגדר מצות יבום: יש סוברים שעיקר המצוה בהקמת שם, או הקמת זרע לאחיו, שנאמר: (דברים פרק כ"ה פסוק ז') מֵאֵן יִבְמִי לְהִקְיָם לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל. ואין הכוונה להקמת זרע ממש, שהרי אין מצוה בביאה שנייה, אף באופן שלא נתעברה מביאה ראשונה, אלא עיקר המצוה בביאה הראויה להקמת זרע.

יש שכתבו שעיקרה של מצות יבום הוא משום פריה-ורביה. ויש חולקים וסוברים שאין צריך שתהא הביאה ראויה להקמת שם, שאף בהעראה ובביאה שלא כדרכה שאינה ראויה להתעבר בהן, קיים מצות יבום, שמצות יבום היא שיקח היבם את יבמתו לו לאשה.

לדעת כמה אחרונים, מצות יבום היא הקנין שקונה אותה לו לאשה על ידי הביאה, היינו שיפטרנה מזיקתה על ידי היבום או החליצה, ואם בא עליה באופן שלא קנאה, כגון שלא היו עדים בדבר, לדעת הסוברים שלא קנאה בכך, לא קיים מצות ייבום, וצריכה חליצה להינשא לשוק.

2. סוד היבום - להמשיך את נשמת המת

כתב הרמב"ן (דברים כה ו) שהפסוק וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת - איננו כפשוטו שיקראו הבן הראשון

בשם המת ראובן או שמעון כמוהו, שהרי בבועז נאמר כן (רות ד י) ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו, ולא קראו אותו מחלון. אבל הכתוב הזה על דרך האמת הבטחה, והנה הוא כפשוטו.

האלשיך (פרשת כי תצא) מביא את הזוהר (ריש פרשת משפטים דף צט עמוד ב' - דף קא עמוד ב'), שהנושא אשה נותן מרוחו באשה, וכשמת שלא בנים אותו הרוח אין לה מנוחה, עד שייבם היבם את יבמתו. וגם האברבנאל מאריך כאן בענין זה.

רבי מאיר אלדבי זצ"ל בספרו **שבילי אמונה** (סוף התיב התשיעי) מוסיף בביאור הענין, שכל נשמה מתגלגלת עד ד' פעמים לעולם, ואינה שבה אל מקומה, עד שתתכפר ותתנקה מכל טומאה ואשם. ועל זה הדרך הוא סוד היבום, כי אדם שמת בלי זרע, הכרת תכרת הנפש עוונה בה, וכדי שלא תאבד הנפש, מצווה האח הגדול לקיים שמו וזכרו, ויזכרו המייבם והמתייבמת את המת, וימשכו נפש המת לגוף הבן, ושם תתנקה ותטהר ותשוב אל האלקים אשר נתנה (י.ש.ק.).

בדרושים של הרמ"ק ז"ל, שהיה דורש לתלמידיו, מבואר: היבם אינו צריך לקדש את היבמה מדברי תורה, אבל מדברי סופרים צריך שיקדשנה. וזהו הנקרא מאמר, ואינו נקרא קדושין. וצריך טעם, למה אינם נקראים קדושין, אלא מאמר.

המשנה באבות (פרק ה' משנה א') אומרת בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא ליתן שכר טוב לצדיקים. והכוונה, צריך העולם להיות נברא מדין ורחמים, והרחמים צריכים שיהיו גמורים, ומצד אחר צריך מעט דין, ליפרע מן הרשעים, וזהו טעם שנברא העולם בעשרה מאמרות. ובזה נבין מאמר היבמה, שאינו נקרא קידושין, מפני שבסוד היבום נהפך המציאות, ולזה, מה שעושה היבם ומקדש, אינו נקרא קדושין, מפני שהקידושין הם בסוד חכמה, אבל זה, אינו נקרא אלא מאמר אחד, מפני ירידתו ואין הדברים כסדר, וזה סוד הייבום.

3. סוד החליצה - תיקון נפש הנפטר...

בנוסף למה שכתוב בזהר שביבום יש תיקון לנשמת הנפטר, יש חלק נוסף שאינו ידוע כל כך, והוא, שגם ב'חליצה' יש תיקון לנשמת הנפטר, וכפי שיבואר להלן.

כתב הרמב"ן (בראשית פרק לח פסוק ח') שזה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם, וקוראים אותו בית חלוץ הנעל (דברים כה י) כי עתה חלץ מהם, וראוי הוא שתעשה המצוה זאת בחליצת הנעל. ועיין בפירוש הריקאנטי פרשת וישב (לבוש מלכות מהדורת זכרון אהרן עמוד קכא) שפירש דברים אלו על דרך הסוד.

בספר צרור המור מבאר על דרך הסוד בענין הנשמות, שנפש המת נעה ונדה בארץ כי מת בלי בנים, ועל ידי חליצת הנעל נותנת חיים למת, כמבואר בשיר השירים (ז, ב) "מִה יָפוּ פְּעָמַיךָ בְּנִעְלִים בַּת נְדִיב". וכן מבואר גם בליקוטי תורה להמהרח"ו (בטעמי המצוות), שגם כאשר היבם אינו חפץ לייבם, וצריכה לחלוץ את נעלו, מתקיים התיקון לנפש המת על ידי החליצה.

וזה לשון המהרש"א (חידושי אגדות מועד קטן דף כה. ד"ה חליש): 'כי הייבום והחליצה מורים על השארות הנפש להקים לאחיו שם, כידוע לבעלי הקבלה', עכ"ל. מבואר, שגם בחליצה יש ענין של הקמת שם לאחיו (י.ש.ק.).

באברבנאל (דברים כה ה') הובא פירוש, שהחליצה באה למנוע גלגול נפש המת יותר באותו בית ולא יכירנו עוד מקומו, אלא הלך ונפטר מעם קרוביו ולא יבוא עוד בתוכם. וזה על ידי התרת הקשרים והרצועות והפרדת הנעל מהרגל וירקיה בפניו ואמירת ככה יעשה, (אך לא מבואר בדבריו שנתקן נפש המת בכך). והרמז בחליצת הנעל, הוא ענין ההליכה.

אולם, האברבנאל עצמו מפרש בארבעה דרכים, ובפן השלישי כתב שהרי ייסדו המקובלים בטעם היבום, שהגלגול דומה לרגל שנכנס בנעל. האדם החי דומה לרגל, והנשמה דומה לנעל. ונפש המת תבוא בגוף המיילד ותכנס בו כרגל הנכנס בנעל. וכעת בחליצה ימנע גלגול זה ולא יבוא הנפש אל הגוף ההוא, על כן יִרְקָה בְּפָנָיו וְעֵנְתָה וְאָמְרָה כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו.

מנהג ישראל תורה

רוח המת חופפת...

כתוב בשער הפסוקים (פרשת כי תצא סימן כ"ה), וְנִגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינָי הַזְּקֵנִים וְגו' כי כשיש פגם למעלה וכו' כדמיון האדם שמת, ומתגלגל באחיו הנקרא יבם, ועל ידו מזדווג באשתו, כי כל ירידה מעולם לעולם נקרא מיתה, לכן ענין החליצה כי אנו משימים הנעל הזה ברגלו, שיוכל לחזור לעלות למקומו למעלה, על ידי הנעל הזה ועל ידי כך אין ליבם עוד זיקה באשתו.

יותר מזה כותב הרמ"ק, וענין סוד החליצה, הוא בסוד הגלגול, כאשר מתגלגל אדם בעולם מפוזרים נפש רוח ונשמה של המת, בין הגופים עד שיזכו להתאחד ולהתקשר יחד. אך ביבום אינם מתפזרים אלא קשורים שלשתם יחד. והחליצה מורה על הקשר האמיץ שהיו ראויים להתקשר יחד, והיתר הקשרים מתירה לשוק. וחליצת המנעל מורה על הפירוד הגדול שנעשה.

וטעם היריקה בפניו, כי הבעל הראשון נותן באשה חלק ממנו ממש, ולכן אמרו שאין ראוי לישא אשה אלמנה כלל. וכמו שאמרו חז"ל 'אל תבשל בקדרה שבישל בה חבירך', שאותו הרוח מכשכש במעיה, ומתקוטט עם אותו אדם הנושא אותה. וביריקה משליכה עם אותו רוק רוח חיוני ממש, ואותו הרוח של בעלה פורש על ידי החליצה והרקיקה.

כך כותב רבי חיים ויטאל (אבן השהם הלכות קידושין סימן כו, שער הפסוקים פרשת כי תצא דף מ ע"א) - אין ראוי לישא אשה אלמנה כלל. ועיין בזהר הקדוש (סבא דמשפטים דף קב ע"א) שסכנה היא לאיש לישא אלמנה, כי הרוח ההיא שנתן בה בעלה הראשון בביאה ראשונה, יוכל להזיק אותו ולהרגו, כי הרוח ההיא נשאר בה לעולם ואינו נאבד ממנה על ידי מיתה בעלה. וכן הוא בזהר הרקיע (פרשת משפטים דף צז ט"א) שרוח הבעל הראשון מקשקש במעי האשה, ויזיק לבעל השני, וזהו (דברים כ"ד ג') או כי ימות האיש האחרון.

וכתב הרמ"ק (בביאור הסבא דמשפטים, מובא בספר אמת ליעקב בקונטרס שפת אמת דף קיג ט"א) שעל ידי הגירושין מסתלק ממנה רוח זה, ויאסוף אותו רוח ממנה והוא נכלל במציאותו. וכן על ידי החליצה מסתלק ממנה.

בסידור הרש"ש (חלק א' עמוד 205) ובספר אמת ליעקב (קונטרס שפת אמת דף קיב ט"ד) מופיע תיקון למי שנושא אלמנה, כיצד ינצל מן הסכנה. יתאספו עשרה אנשים יראי ד', ויאמרו נוסח מיוחד - בו עומדים לפני קב"ה ושכינתיה ובית דין העליון והתחתון, שידוע שהאיש הראשון השאיר רוח באשתו פלונית, וכעת פלוני רוצה לישאנה, ולכן גוזרים בכח התורה, וברשות סנהדרין גדולה וקטנה, שלא יהא שליטה לבעל הראשון על האשה בשום צד ואופן שבעולם, ונודבים צדקה לעילוי נשמתו. ❖

4. התרת הקשר!

מהלך מרתק במצוות חליצה, מבואר בספר החינוך (מצוה תקצט), כי אינו רוצה באשה זו שראויה לו תחת אחיו, ולכן תעשה לו בפרסום לפני בית דין מעשה עבדות של חליצת נעל, להראות שקנוי לו לגמרי וראויה לו, וכיון שאינו רוצה בה היא יוצאת מתחת ידו. ויִרְקָה בְּפָנָיו להודיע שאינה משועבדת לו לחלוק לו כבוד, אלא נוהגת בו כאיש זר שיורקין בפניו, ויכולה לינשא לכל אדם.

בהגהות מיימוניות (הלכות יבום וחליצה פרק ד) מביא בשם הבה"ג מפני מה חולצת נעלו, שכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור ליבם שלא ירצה ליבם, רשע, בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעליך, כאבל וכמנודה שדרכן להיות יחפים, וגם מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחריך זרע, לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונין 'חלוץ הנעל' כאבל, 'חלוץ הנעל' כמנודה, 'חלוץ הנעל' כמורד במצוה.

הזוהר הקדוש (בראשית דף צא ב, תיקוני זוהר תכ"ו דף עב, א) מסביר על הפסוק גם צפור מְצָאָה בֵּית וְדָרוֹר קָן לָהּ, שנשמת הבעל המת שאין לו זרע בעולם מסתובבת בעולם ללא מנוחה. אם האלמנה חולצת, הנפש רוח נשמה של המת מתפרדות ומתגלגלות בגופים שונים, לא כחבילה אחת. אולם אם מתייבמת לאחי בעלה, כל חלקי נשמתו מתאחדים כאחד להחיות את הילד שיוולד מהיבום והבן שיוולד הוא המת עצמו שחזרה נשמתו לעולם.

מיד עם פטירת המת, רוחו נדבקת מכח האחוה לאח שראוי לייבם, והחליצה מפרקת את הקשר והאחוה בין נשמה רוח ונפש של המת - לבין הגוף שהיה צריך לנהוג בו כאח. וסוד הדבר נִפְשָנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ. וכרוך בזה צער רב לרוח ההולכת נע ונד עד מציאת הגואל שיחזירה לחיים, כמו שכתוב או דדו או בן דדו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו.

ומוסיף בליקוטי מהרי"ל (בראשית פרשת וישב) בסוד היבום, כי מתחילה היה הוא האיש שמושל על אשתו, ועכשיו כשמת ונעשה היבום להקים לאחיו שם בישראל, ונעשה הוא הבן של האשה, והאשה נעשית אמו ומושלת עליו.

יישר כח, להרב רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א מח"ס 'מר"ח ניחוח' עפולה, על החומר הנפלא ששלח לגיליון זה.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

אשה שמת בעלה ולא השאיר אחריו בנים או בנות, מצות עשה מן התורה על אחי המת לייבם אותה, ולהקים שם לאחיו המת. כל זמן שיש לו אח, אסורה האשה להינשא לאדם אחר. ואם אין רוצה לייבמה הרי זה חולץ לה, וניתרת בחליצה זו להינשא לכל אדם.

על פי קבלה, ייבום פירושו שנפש המת מתגלגלת לעולם ונכנסת בבן הנולד לאח, וזהו הקמת שם. וחליצה פירושו סילוק הקשר בין האלמנה למת, שעד אז נפש המת חופף עליה ואינו מניחה.

לפי הזוהר הקדוש יש סודות טמירים בכל פעולה במעמד החליצה. הקשירה, הנעל, הרוק, הדיבורים, החליצה, הכל מבואר על פי סודות עמוקים ורזין עילאין.

לפי תורת הנסתר מסוכן להנשא לאלמנה, כי רוח המת חופף עליה ועלול להרוג את הבעל החדש, בסידור הרש"ש מופיע סדר תיקון לנשמת הנפטר שבכך יסתלק הסכנה מהבעל החדש. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com לעילוי נשמת האברך

ניתן להשיג חוברת

'מצלמות אבטחה

בשבת'

(גיליונות 67-68)

המחיר 2 שקל

הנושא לשבוע הבא:

מצות יבום בזמננו - יבמות דף ג.

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הרה"ח רבי שלמה זלמן בן

רבי דוד נחמן בלוי זצ"ל

נלב"ע בדמי ימיו באופן

טראגי

כ"ז אלול תשע"ז

